

دوستی

در کلام امیر مؤمنان علی علیه السلام

ویرایش دوم

جعفر شیخ الاسلامی

بوستاق کتاب
۱۳۹۵

موضوع:

اخلاق اسلامی: ۲۵ (اخلاق و علوم تربیتی: ۹۰)

گروه مخاطب:

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۴۳۳

مسلسل انتشار (چاپ اول و انتشارات): ۶۵۹۱

شیخ الاسلامی، جعفر، ۱۳۳۳ -

دوستی در کلام امیرمؤمنان علی علیه السلام / جعفر شیخ الاسلامی - [ویراست ۲] - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۹.

[۶۸] ص - (مؤسسه بوستان کتاب: ۸۴۳) (اخلاق و علوم تربیتی: ۹۰) (اخلاق اسلامی: ۲۵)

ISBN 978-964-09-1670-3

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Ja'far-e Sheykh-e 'Alī. Friendship In the word of
Amir al-Mu'minin 'Ali ('A)

ص.ع. به انگلیسی:

کتاب‌نامه به صورت زیر نویس.

نمایه.

چاپ ششم: ۱۳۹۵.

۱. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نظریه درباره دوستی. ۲. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - احادیث. ۳. دوستی (اسلام) - احادیث. ۴. دوستی - احادیث. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم: مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۲۱۸

BP ۳۹ / ۵ / ۵ / ۹

[۲۹۷ / ۹۵۱]

[BP ۱۴۱ / ۵ / ۵ / ۹]

۱۳۹۵

دوستی در کلام امام مؤمنان علی علیه السلام

- نویسنده: جناب شیخ الاسلامی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی قم - علمیه قم)
- چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: ششم / ۱۳۹۵ • شمارهگان: ۱۰۰۰ • بها: ۴۵۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائی)، ص پ ۳۷۱۸۵ / ۹۱۷، تلفن: ۳۷۷۰۰۰۰ - ۳۷۷۰۰۰۱، شماره پستی: ۳۷۷۴۳۴۲۶
- فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ناشر)
- فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، جنب بانک انصار، تلفن: ۸۹۵۶۹۲۲
- فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۱۷۲
- فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۲۰۲
- فروشگاه شماره ۵ (رنگین گمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان امام خمینی، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹
- فروشگاه شماره ۶: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۳۷، تلفن: ۳۷۸۴۲۵۹۰ - ۹۲

اطلاخ از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۰۲۱۵۵۰۰۰۰۰ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدرانی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سروبراستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: سیدیاسر شریفی • کنترل ویرایش: بوذر دیلمی مرعی • چکیده عربی: سهیله خانمی • چکیده انگلیسی: عبدالمجید مطوریان • فبیا: مصطفی محفوظی • صفحه آر: احمد مؤتمنی • حروفنگار: محمود هدایی • اصلاحات حروفنگاری: سیدصادق حسینی • کارشناس نمونه خوانی: محمدجواد مصطفوی • نمونه خوانی: محمد یوسفی • کنترل نمونه خوانی: غلامرضا معصومی • کارشناس طراحی و گرافیک و طراح جلد: مسعود نجابتی • اداره آماده سازی: حمید رضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۳	فصل اول: دوستی، اهمیت و ضرورت آن
۱۴	آئینه حدیث
۱۹	فصل دوم: آزمایش قبل از انتخاب
۲۱	آئینه حدیث
۲۵	فصل سوم: نشانه‌ها و راه‌های شناخت دوست
۲۷	آئینه حدیث
۳۱	فصل چهارم: عوامل از دست دادن دوست
۳۲	آئینه حدیث
۳۵	حکایت

فصل پنجم: رفتارهای شایسته، دوستان شایسته ۳۷

آینهٔ حدیث ۳۸

فصل ششم: پرهیز از رفتارهای ناشایست با دوستان ۴۵

آینهٔ حدیث ۴۶

فصل هفتم: با چه کسانی دوست نشویم؟ ۵۱

آینهٔ حدیث ۵۲

از هم‌نشینی با سه نفر ۵۶

فصل هشتم: دوستی‌های پایدار ۵۹

آینهٔ حدیث ۶۰

حُسن ختام ۶۱

www.ketab.ir

مقدمه

در شکل‌گیری شخصیت انسان امور مختلفی دخیل است که از آن میان می‌توان به هم‌نشینی و معاشران اشاره کرد، زیرا بی‌گمان آدمی بخش مهمی از افکار و صفات اخلاقی خویش را از دوستان و همدیگان می‌گیرد. در روایات اسلامی هم به این تأثیرپذیری اشاره شده، از جمله حضرت سلیمان در روایتی می‌فرماید:

«لَا تَحْكُمُوا عَلَى رَجُلٍ بِشَيْءٍ حَتَّى تَحْطُرُوا إِلَيْهِ مِنْ يَصَاحِبِهِ، فَإِنَّمَا يُعْرِفُ الرَّجُلُ بِأَشْكَالِهِ وَأَقْرَانِهِ وَيُنْسَبُ إِلَى أَصْحَابِهِ وَأَخْدَانِهِ»^۱ هر باره کسی قضاوت نکنید تا به دوستانش نظر بیفکنید، چرا که انسان به دوستان و اقربان و رفقاییش شناخته می‌شود.^۲

امام امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب علیه السلام با بیان گویای دیگری می‌فرماید: «وَمَنْ اشْتَبَهَ عَلَيْكُمْ أَمْرُهُ وَلَمْ تَعْرِفُوا دِينَهُ فَانظُرُوا إِلَيْهِ خُلَطَائِهِ، فَإِنْ سَانُوا أَهْلَ دِينِ اللَّهِ فَهُوَ عَلَى دِينِ اللَّهِ، وَإِنْ كَانُوا عَلَى غَيْرِ دِينِ اللَّهِ فَلَا حَظَّ لَهُ مِنْ دِينِ اللَّهِ»^۳ هرگاه وضع کسی بر شما مشتبه شد و دین او را نشناختید به دوستانش نظر کنید، اگر

۱. سفینه البحار، ج ۲، ص ۲۷ (ماده صدق).

۲. بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۹۷.

اهل دین و آیین خدا باشند او نیز پیرو آیین خداست و اگر بر آیین خدا نباشند او نیز بهره‌ای از آیین حق ندارد».

به راستی، گاه نقش دوست در خوشبختی و بدبختی یک انسان از هر عاملی مهم‌تر است؛ گاه او را تا سر حد فنا و نیستی پیش می‌برد و گاه او را به اوج افتخار می‌رساند.

آیات ۲۷ تا ۲۹ سوره فرقان^۱ به خوبی نشان می‌دهد که انسان چگونه ممکن است تا از سعادتی پیش برود، اما وسوسه شیطانی دوستی بد ممکن است او را به قهرا بکشاند و سرنوشتی مرگبار برای او فراهم سازد، سرنوشتی که به حسرت، رنج و قیامت هر دودست را به دندان بگذرد و فریاد **﴿يَا وَيَلَّتِي﴾** از او بلند شود.

قرآن کریم از حالت دوستی که در مسرگناه و فساد یا زرق و برق دنیا، دست مودت به هم می‌دهند پرده برداشته و می‌گوید: **﴿الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ﴾**^۳؛ همه دوستان در آن روز دشمن یکدیگرند مگر پرهیزکاران».

۱. **﴿وَيَوْمَ يَحْضُرُ الْأَطْلَامُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً﴾** یا و یائس کنتم لم اتخذنا فُلاًناً خلیلاً لَقَدْ أَضَلَّيْنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَدُوًّا؛ و به خاطر بی‌باوری روزی را که ظالم، دست خویش را از شدت حسرت به دندان می‌گردد و می‌گوید: ای کاش، با رسول خدا صلی الله علیه و آله راهی برگزیده بودم، ای وای بر من، کاش فلان (شخص گمراه) را دوست خود انتخاب نکرده بودم، او مرا از یاد حق گمراه ساخت، بعد از آن که آگاهی به سراغ من آمده بود و شیطان همیشه مخدول‌کننده انسان بوده است [یعنی در وقت نیاز انسان، او را تنها می‌گذارد و دست از یاری‌اش بر می‌دارد].

۲. تفسیر نمونه، ج ۱۵، ص ۷۲.

۳. زحرف، آیه ۶۷.

این آیه - که توصیفی از صحنه‌های قیامت است - به خوبی نشان می‌دهد روز رستاخیز روز از هم گسستن پیوندهای دوستی است، مگر پیوندهایی که برای خدا و به نام خدا برقرار شده است. تبدیل شدن این گونه دوستی‌ها به دشمنی در آن روز طبیعی است، چرا که هر کدام از آن‌ها دیگری را عامل بدبختی و بیچارگی خود می‌شمرد:

تربودی که این راه را به من نشان دادی و مرا به سوی آن دعوت کردی، تو بودی که دنیا را در نظر من زینت دادی و مرا به آن تشویق نمودی، آری تو بودی که مرا غرق سلت و غرور ساختی و از سرنوشتم بی‌خبر کردی.

هر یک از آن‌ها به دیگری مطالبی این چنین می‌گوید. تنها پرهیزکارانند که پیوند دوستی آن‌ها جاودانی است. چرا که بر محور ارزش‌های جاودانی دور می‌زند و نتایج پربارش در قیامت آشکارتر می‌شود و آن را استحکام بیشتری می‌بخشد. چون دوستان در امور زندگی کمک یک‌دیگرند. اگر دوستی‌شان بر اساس شر و فساد باشد، شریک در جرم و آن بر اساس خیر و صلاح باشد، شریک در پاداش یک‌دیگر می‌باشند. بنابراین حتی تعجب نیست اگر دوستی از قسم اول در آنجا تبدیل به دشمنی گردد و از قسم دوم به دوستی محکم‌تر!

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «أَلَا كُلُّ خَلَّةٍ كَانَتْ فِي الدُّنْيَا فِي غَيْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، فَإِنَّهَا تَصِيرُ عَدَاوَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» بدانید هر دوستی‌ای که در دنیا برای خدا نباشد در قیامت تبدیل به عداوت و دشمنی می‌شود.

۱. تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۱۱۰.

۲. تفسیر علی بن ابی‌هشیم، ج ۴، ص ۶۱۲ (طبق نقل نور الثقلین).

دوستانی که به عشق بهره‌گیری مادی دور انسان حلقه می‌زنند، چنان بی‌اعتبار و بی‌وفا هستند که هر زمان این نعمت‌ها از انسان جدا شود با او وداع می‌گویند، گویی تصمیم آن را از قبل گرفته بودند. این گونه ماجراها - که نمونه‌هایش را بارها شنیده یا دیده‌ایم - ثابت می‌کند که جز به خدا نمی‌توان دل بست. دوستان باوفا و راستین انسان تنها کسانی هستند که معنویت آنان را به هم پیوند می‌دهد. اینان دوستان زمان‌داری و تنگدستی و پیری و جوانی و تسدرستی و بیماری و عزت و ذلتند، حتی رابطه‌شان بعد از مرگ نیز تداوم دارد!

حضرت علی (ع) می‌فرماید: «طُوبَى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ عَمَلَهُ وَعِلْمَهُ وَحُبَّهُ وَبُغْضَهُ وَأَخَذَهُ وَتَرَكَهُ مَعْلَمًا مِنْ سُنَّتِهِ»؛ خوشا به حال کسی که [همه کارش:] عملش و علمش و دوستی‌اش و دشمنی‌اش و گرفتنش و واگذارنش و سخن گفتن و خاموشی‌اش، پاک و خالص برای خدا باشد».

روایات موجود نشان می‌دهد که تا چه اندازه اسلام در مسئله انتخاب دوست سخت‌گیر و دقیق و موشکاف است.

زندگی اجتماعی از نظر قرآن و دیدگاه معصومین (ع) و همچنین علوم مختلف، از جمله روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، از ضروریات مهم برای انسان است. این جمع‌گرایی و غریزه زندگی اجتماعی سبب می‌شود انسان برای رفع نیازهای خود با دیگران طرح دوستی بریزد و انس بگیرد و از لحاظ عاطفی آرامشی را برای خود ایجاد کند.

۱. تفسیر نمونه، ج ۱۲، ص ۴۴۰.

۲. غرر الحکم، ج ۲، ص ۴۶۷، ح ۲۸.

در این میان چیزی که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است این است که نمی‌توان چشم بسته با هر کسی طرح دوستی ریخت، باید با شناخت اهداف و شرایط دوستی، اشخاص را خوب شناسایی کرد و با آن‌ها انس گرفت.

در این مجموعه از میان انبوه روایات و گفته‌های علی علیه السلام دربارهٔ دوستی - که در نهج البلاغه و غرر الحکم و سایر منابع آمده - به انتخاب پرداخته و از آن به بیان ای دل انگیز، دسته‌گلی با ۱۷۰ شاخه برای شما چیده و در هشت جلدستان به ارمغان آورده‌ایم. امید است مطالعه و دقت در این احادیث، چشم دلمان را روشن سازد تا در انتخاب دوست و هم‌صحبت و هم‌نشین دقیق باشیم.

از خدای بزرگ می‌خواهیم طرح دوستی اهل بیت علیهم السلام و دوستان خودش را در دل ما روشن و پایدار فرماید.

جعفر شیخ الاسلامی